

"Siyah akar Zonguldak'ın deresi / yüz karası değil kömür karası / böyle kazanılır ekmek parası" diyordu Orhan Veli, Yol Türküleri'nde. Gençlik yıllarımdan belleğimdeki kalan en kutsal dizeleri oluşturuyordu, bu sözler. Kömür karasıyla sevgilinin gözlerinin anlatıldığı klasik şiire inat ne denli etkili, ne denli çarpıcıydı bu dizeler. Garip akımını, Orhan Veli şiirini hafife alanları; ölçüye, uyağa başkaldırmanın dışında fazla önemi yok, diyenleri bir daha düşünmeye iten dizelerdi bunlar.

Günümüz yazınında çağdaş yazarların işçi konusuna yaklaşımlarını sorgularsak ilginç bir durum çıkıyor ortaya. Sevgili Oğuz Tümbaş her ne kadar "bir tek şiir kaldı / terk etmeyen / emeği ve geleceği" (1) dese de romanda, özellikle öyküde işçi konusu hayli işlenmiş, hatta işçi konulu öykü yarışmaları yapılmıştı; ama bu önemli konu şiirde aynı oranda ele alınmamıştı. Nedeni çok değişik biçimlerde açıklanabilir, her neden de doğrudur; ama sanırım en geçerli olanı, şiirin kendisinden kaynaklanan, şiirin özelinden gelen nedenlerdir.

İş, işçi, emek, alın teri; kafa yorulması, üzerinde düşünülmesi gereken konulardır. Oysa şiir düşünülerek yazılan bir tür değil. Önce düşünüp sonra yazılan yaratı hiçbir zaman "şiir" olmaz. Hiçbir ozan "benim işçi şiirim, yok. İşçi konulu bir şiir yazayım." diye de kâğıdı, kalemi eline almaz. Örneğin yol Zonguldak'a uzanınca, söz kömür işçisinden açılınca o ölümsüz dizeler kendiliğinden Orhan Veli'nin kalemiyle satırlara dökülür.

Sevdiğim birkaç ozanın şiirlerini bu bakışla incelediğimde ilginç dizelere rastladım. Örneğin Hidayet Karakuş, Günce(2) şiirinin bir bölümünde gençliğini fabrikalarda, gece vardiyalarında tüketen kadınların dramını o duyarlı yüreği ve yetkin ozanlığıyla ne güzel işlemiş: "Gözlerine mil çekilen / kahramanların / kaybolan öykülerinde / çalışıyorum / ipekböceği telaşıyla / gençliğini kendi içine gömen / süttten memeleri sızlayan kadınların / gece vardiyalarında yanıyorum."

Halim Yazıcı'nın "Pazar Günleri İşçi Kızlar"(3) adlı bir şiiri var: "Konak'ta Pazar günleri / kristallerini saklar işçi kızlar / eteklerinin altında krizantemler / gözlerini martılara kaçırlırlar / göğüslerinin ucu pembe su tadı / yem olur güvercinlere" Çalışma zorunluluğu, gençlik, hayaller, yaşam gerçeği ve kaçınılmaz yazgı bundan güzel anlatılabilir mi, diye düşünüyor insan. Şiir üzerine birçok yazısını okuduğum birikimli ozan Veysel Çolak'ın sözlerini anımsıyorum: "Sanılanın tersine düşünülenin yazılması değildir şiir. Önce düşünülüp sonra yazılan değildir hiç. Bir şiirin üzerine, o yazıldıktan sonra düşünülebilir"(4) sözü şiirin özelini özetliyor. Köpükten balonlar gibi uçup gitmiyor, o dizeler. Okurun içine işliyor; bizi düşündürüyor.

Tarih bilincini şiirine çok etkili yansıtan dost ozan Hüseyin Yurttaş'ın şiirlerini gözden geçiriyor ve en yüce değerini sorguladığı "Mavi Kan"daki şu dizelerle sarsılıyorum: "Soldu / toprağı ilk işleyen / ilk buğdayı devşiren / ilk hayvanı sağan / emek ellerinin gülleri / bir başka el / geldi ve aldı / terli alınlardan bugüne / iki okunaksız satır kaldı" (5) Dünyadaki dengesizliği, üretenle, emeğini toplumuna sunanla, üretmeyip sömüren arasındaki uçurumu ne denli etkili anlatmış ozan. Belki de birkaç romana bedel bu sözler bizi derinden etkiliyor. Bir de kendi şiirlerime bakıyorum. Gençlik yıllarımdan kalma "yapılarda çalışırdı gün boyu / dertlerini yüklerdi sırtına / gece karısına sokulduğunda / sızlayan kemikleriydi gerçek" (6) dizeleri dışında işçi konusunu işlediğim şiir, yok gibi. Gerçekle yüzleşmek üzüyor beni.

Çok genç yaşta yitirdiğimiz sevgili Ali Rıza Ertan da o yumuşacık, duyarlı yüreğiyle insanı, insan sevgisini, insanı yaralayan dertleri şiirleştirirken işçiyle özdeş tuttuğu eğitimcilerin de ne denli sıkıntılar içinde olduklarını Ücret Diye Bir Şey(7) adlı şiirinde bakın nasıl dile getirmiş: "Maaşın bittiği gibi bitmeli şiir / Sonra sıkıntısı başlamalı gebeliğin, yenilerine; / Ücret gibi ulaşılmayan!... / Sendikamız yok ya, nasıl toplu sözleşme yapalım; / Olsun yine de topluca söyleşelim: / Girelim derse; girelim, hayat dersi verelim..." 1970'li yılları, alın teriyle ücret arasındaki uçurumu ne denli etkili anlatmış, Ali Rıza Ertan. Evet derse girip hayat dersi vermiş öğretmenler bıkip usanmadan; ama dersler boşlukta kalmış çoğu kez, pek çoğunun hayatları uçup gitmiş.

Yaşamı işçiler arasında geçmiş bir ozan Ahmet Günbaş. Doğaldır ki işçilerin sorunlarını, açmazlarını, umarsızlıklarını da şiirleştirmiş. Örneğin Beş Yaşında (8) adlı şiirinde Bayraklı'daki simitçi çocuğu, sızlayan bir yürekle anlatıyor: "Beş yaşında beyler, beş yaşında bu çocuk / Akranları bu yaşta uyku sevdalısı / O daha küçücükten dünyaya bozuk / Beş yaşında beyler, beş yaşında bu çocuk / Çocuk çocukçuk bir can tomurcuk"

Anlamı yanında özellikle son dize bence Türk şiirinde aliterasyon ve asonansın da en güzel örneklerinden biri. En iyisi bir kez daha yinelemeli: "Çocuk çocukçuk bir can tomurcuk" Açmadan pek çok tomurcuğun kurduğu, pek çok sorunun çözümlenemediği ülkemizde, iş yaşamının ağırlığını, işçinin çalışma koşullarının ne olduğunu çok iyi bilen Günbaş, "İş Dönüşü"nü de şiirleştiriyor: "Kapı vurulur, açar evin solgun yüzlü kadını / Çocuklar çın çın sesleriyle karşıcı / Atlırlar kucağına, çekiştirirler ellerini / Ne almış, ne getirmiş, şen mi kederli mi / Eşiği geçer geçmez boşaltır yükünü / Hazır umutlar dağıtmaya, gülüşler uçurmaya / Köksüz bir ağaçsa da dimdik duracak / Göstermeyecek gizli gizli çürüdüğünü" Çürüyen bedenlerin hüznü, yokluklar içinde kavrulmuş yaşamlar, ötelere savrulanlar, esin kaynağı olmuş ozanlara. Az yazılmış; öz yazılmış bu şiirler; ama şiir sevdalılarının yüreğine kazılmış. Alın teri şiire, şiir alın terine akmış; yazın tarihimizde şimdiden yerlerini almış.

Bahri KARADUMAN
bahrikaraduman@hotmail.com

- (1) İnce Oda, İlya- İle Şiir Dizisi, 2007
- (2) Sıcak Sancı, Bilgi Yayınevi, 2001
- (3) Aşık hava Sineması, Yom Yayınları, 2005
- (4) E Kültür Edebiyat Dergisi, Mart, 2001
- (5) Kayıp İklimler, Sel Yayıncılık, 2007
- (6) Sevdanın Rengi Ne, Atadost Yayınları, 2000
- (7) Gülle Büyüyecek Adı, Dönemeç Yayınları, 1976
- (8) Gecenin Neresindesin, Dönemeç Yayınları, 1986

(Bu yazı İzmir İzmir eylül-ekim 2009 sayı:79'da yayımlandı)